

ROTONDE

Geven voor leven een christenplicht?

Enkele overwegingen rond orgaandonatie

E.Th. Klapwijk

Wim (22 jaar) is een avondje wezen stappen met zijn vrienden. Zoals gewoonlijk zijn ze met de auto en gaan ze zaterdagochtend in de vroege uurtjes weer naar huis. Zijn vriend Marnix is de BOB en dat is maar goed ook, want ze hebben hem flink geraakt. Hoe het gekomen is, weet niemand, maar Marnix verliest op de slechtverlichte bochtige landweg de macht over het stuur. De auto klappt op een boom. Marnix is op slag dood en Wim is uit de auto geslingerd. Wim heeft ernstig hoofdletsel en belandt in het Academisch Ziekenhuis.

Wim is er ernstig aan toe. De lichamelijke toestand wordt met infusen en beademing stabiel gemaakt. Inmiddels zijn de vader en moeder van Wim en een zus in het ziekenhuis aangekomen. Zij mogen nog niet bij hun zoon en broer. De dokters zijn nog volop bezig.

De neurochirurg doet onderzoek. Er is een beeldvormende scan (MRI) van het hoofd en halsgebied gemaakt. Ook is de hersenactiviteit vastgelegd met een hersenfilmpje (EEG) en is gekeken of Wim reflexen heeft en op pijnprikkels reageert. Het onderzoek is niet bemoedigend. De grote hersenen zijn ernstig en onherstelbaar beschadigd. Hetzelfde geldt voor de kleine hersenen en het verlengde merg (door de halswervelbreuken). Uit het EEG blijkt dat de hersenen geen enkele activiteit meer vertonen. Zij zijn in één keer stilgezet, lijkt het wel. Wim reageert niet op pijnprikkels en hij kan niet zelfstandig ademen. De neurochirurg stelt vast dat Wim hersendood is. Om het zeker te weten en onomstotelijk vast te stellen dat het echt zo is, schakelt de neurochirurg een andere dokter in om zijn diagnose te bevestigen. Omdat de rest van Wims lichaam niet is beschadigd, komt hij in aanmerking voor orgaandonatie. Wim heeft geen donorcodicil op zak. Daarom besluit de neurochirurg contact op te nemen met het donorregister te Kerkrade, om te informeren wat Wim heeft ingevuld op het donatieformulier dat hem is toegestuurd door het Ministerie van VWS, toen hij 18 jaar werd. Wim blijkt bepaald te hebben dat zijn familie maar moet beslissen als het zover mocht komen. De neurochirurg besluit om de donatiefunctionaris van het ziekenhuis te vragen om met de familie in gesprek te gaan met de vraag of de organen van Wim mogen worden gebruikt voor donatie.

De ouders en zus van Wim zijn inmiddels toegelaten bij Wim en zitten geschokt bij zijn bed. Door de beademing en infusen ziet Wim er goed uit. Af en toe maakt hij onwillekeurige bewegingen. De familie kan bijna niet geloven wat de dokter net verteld heeft, namelijk dat Wim feitelijk dood is. En nu komt zo meteen iemand praten over het afstaan van zijn organen. Hier kom je toch niet uit!

Orgaandonatie, een 'nieuw' probleem

Het overbrengen van organen van de ene mens naar de andere (orgaantransplantatie) is een betrekkelijk nieuwe mogelijkheid. De wat oudere lezers staat nog de eerste harttransplantatie van de Afrikaanse chirurg Christiaan Barnard in 1967 voor de geest. In Nederland werd de eerste orgaantransplantatie in 1968 uitgevoerd. Dat gebeurde met een nier. Pas vele jaren later is er de mogelijkheid van lever- en longtransplantaties bij gekomen. Begin jaren tachtig van de vorige eeuw is orgaantransplantatie pas echt succesvol geworden. Dit kwam door nieuwe

middelen, die veel beter de afweerreacties van de ontvanger konden onderdrukken. Het menselijk lichaam neemt niet zomaar een orgaan van een vreemde aan. Ook al komen de bloedgroepen bijvoorbeeld goed overeen.

Transplantatie van hart, lever, longen, nier en alvleesklier bestaat dus nog maar twintig jaar. Niemand had voorzien dat hét probleem een tekort aan donoren zou worden. Toch is dit het geval. De genoemde organen kunnen redelijk succesvol 'overleven' als zij uitgenomen kunnen worden bij een persoon die nog een kloppend hart heeft, zodat het orgaan van voedsel en zuurstof wordt voorzien. Als het orgaan wordt uitgenomen, moet er zo kort mogelijk tijd zitten tussen uitnemen en weer inplanten. Het liefst binnen twaalf uur. De groeiende behoefte aan transplantatieorganen heeft er eigenlijk toe geleid, dat criteria zijn ontwikkeld om te bepalen of iemand 'dood' is. Dat is de zogenaamde hersendood. Straks wordt er nog nader op ingegaan.

Wat feiten

Orgaandonatie is door de verbeterde technische mogelijkheden dus betrekkelijk nieuw. Het principe van afstaan van eigen weefsel of organen aan een ander is niet nieuw. Al veel langer staan mensen bloed af voor anderen. Dit wordt ook onder christenen algemeen aanvaard.

Bloeddonor zijn betekent dat je een deel van je eigen bloed (is weefsel) afstaat voor overplanting (transplantatie) in een andere mens. Hetzelfde geldt voor beenmergtransplantatie. Het deel dat je afstaat, wordt weer nieuw aangemaakt.

Als we het over transplantatie hebben, waar u via een brief van het Ministerie ja of nee of 'laat de familie maar beslissen' op gezegd heeft, dan gaat het over vijf organen en vijf weefsels. De organen die getransplanteerd worden, zijn in volgorde van aantallen transplantaties: nier, lever, hart, alvleesklier en long. Aan ieder orgaan is grote behoefte, maar dit geldt vooral voor nieren (401 transplantaties en 997 wachtenden). De weefsels betreffen: hoornvlies (800 transplantaties, 378 wachtenden), botweefsel, bloedvaten, hartkleppen en huid.

Het uitnemen van weefsels levert veel minder problemen op dan organen. De weefsels kunnen allemaal na het overlijden in alle rust worden uitgenomen. De handelingen zijn dus niet belastend voor de nabestaanden.

Hersendood een probleem?

Zoals we zagen, is voor een goed verloop van een orgaandonatie een onbeschadigd orgaan van een betrekkelijk jong en vitaal iemand nodig (leeftijd onder de 65 gemiddeld). In 1995 overleden ongeveer 136.000 mensen. Daarvan zijn maar enkele honderden donoren te verwachten (dus niet te ziek, te oud of door ongeval te beschadigd). Als je te maken hebt met een mogelijke donor, zoals Wim, dan moet na het vaststellen van de hersendood snel gehandeld worden. Maar ook is belangrijk dat de vitale lichaamsprocessen tot het uitnemen van de organen zo goed mogelijk in stand worden gehouden. Het gaat dan om bloedsomloop, ademhaling en temperatuur.

Voor het afscheid nemen van de familie kan dit bijzonder belastend zijn. De persoon ziet er nog zo levend uit. Hierdoor kunnen ook grote emotionele problemen ontstaan bij de familie. Men kan eraan gaan twijfelen of het vaststellen van de hersendood wel zorgvuldig is gegaan. Die vraag wordt ook gevoed door het feit dat de dood van de hersenen als een geheel betekent, dat bijvoorbeeld Wim als *persoon* dood is, maar *biologisch* is hij niet dood. Integendeel, men voert nog allerlei handelingen uit om de organen zo goed mogelijk te kunnen uitnemen. Dit aspect is in de voorlichting van de overheid niet goed aan de orde gekomen. Kompanje (zie onder Literatuur) geeft aan dat er overeenstemming moet komen over het feit dat hersendood zijn betekent, dat iemand als persoon dood is. Door deze

problemen is grote zorgvuldigheid en heel goede begeleiding van de familie door artsen en verpleegkundigen een eerste eis.

In de Wet op de Orgaandonatie (WOD, 1998) zijn duidelijke criteria voor de vaststelling van hersendood vastgelegd. In de komende evaluatie van de wet zal aan dit aspect extra aandacht moeten worden besteed.

Orgaandonatie christenplicht?

Er is al vastgesteld dat orgaandonatie in principe niet verschilt van bloedtransfusie.

Christenen die bloeddonor zijn, zullen dit doen uit naastenliefde en christelijk dienstbetoon (Gal. 6:10). Hetzelfde kan gelden voor orgaandonatie. De ontwikkelingen in de geneeskunde zijn zo geweest, dat u als christen door 'ja' te zeggen, na uw dood anderen kunt helpen. Niets in de Bijbel verzet zich hiertegen. Integendeel, donor zijn is een daad van christelijke liefde. Sommige mensen hebben bezwaren tegen orgaandonatie omdat het lichaam dan verminkt wordt. Mag dat wel? Kort gezegd, wat is het verschil tussen het verminken bij het leven (nier afstaan voor familie, allerlei ingrijpende operaties) en verminking na de dood? Trouwens, de verwachting van het eeuwige leven wordt niet tenietgedaan, als het lichaam om wat voor reden niet 'gaaf' ter aarde wordt besteld en niet alle delen van het lichaam tegelijk worden begraven.

Tot slot, het is belangrijk dat u in familieverband aangeeft hoe u het formulier hebt ingevuld. Als u de beslissing aan de nabestaanden overlaat, is het belangrijk dat u erover doorpraat wat u in bepaalde situaties wel en niet wilt. Het is bijvoorbeeld te hopen dat Wim dat gedaan heeft.

Vragen

1. Is orgaandonatie een christenplicht?
2. Moet je of 'ja' of 'nee' invullen en je familie niet opzadelen met het probleem door de beslissing van hen te laten afhangen?

Literatuur

R. Seldenrijk, *Organen en weefsels op reis*, Groen, Leiden 1993 (christelijke visie).

A.A. Teeuw, *Wilt u donor zijn? Een praktisch-pastorale handreiking bij orgaandonatie*, serie Praktisch & pastoraal, Groen, Heerenveen 1998 (idem).

Willem Bavinck, *84 vragen over orgaandonatie*, De Tijdstroom, Utrecht 1995.

Voor de doorzetter: Erwin J.O. Kompanje. *Geven en nemen, de praktijk van postmortale orgaandonatie. Proefschrift*, Van der Wees, Utrecht 1999.